

- Sünbül Efendi

Cahit Baltacı

• Sünbül Efendi, hayatı ve eserleri, İst. 1983

20 NISAN 1999

MERKEZ EFENDİ VE SÜMBÜL SİNAN

Emrehan KÜEY*

Merkez Efendi

Tarihimizin asırları arasından süzülüp günümüze kadar ulaşan pek çok mümtaz şahsiyet vardır. Osmanlılar döneminde, hele medeniyetimizin zirvesi sayılabilecek on altıncı asırda yaşayan ecdadımızın hemen hepsi beşeri zaafardan sıyrılmış, insani ve medeni hususiyetleri bünyesinde toplamış, vazifelerini hakkıyla ifa ederek hizmet yarışına giren ve gayret kemerini kuşanarak bizlere eşsiz miraslar bırakmak azminde olan insanlardı. İşte günümüze kadar isimleri ve eserleri yaşayanlar bu zümredendi.

Musa adı ile anılan Merkez Efendi, memleketin üçra köşelerinden biri diyebileceğimiz Kütahya Sancağı'na bağlı Denizli'nin Buldan ilçesi Sarı Mahmutlu köyünde doğmuştur. Günümüzde de aynı isimle anılan bu köy, Manisa ve Uşak hududuna çok yakındır. Doğum tarihi 1460 veya 1465 arasında olması icab eder. 1462 tarihi kuvvetle muhtemeldir. Babası Mustafa bin Kılıç Bey bin Haydar'dır. Muslihiddin lakabıyla tanınan biridir.¹ Künyesi "Ebû's-Sakî", şöhreti "Merkez"dir.² Merkez Efendi'nin 9 Şevval 959 tarihli vakfiyesi Vakıflar Genel müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı Arşivi'nde bulunan 623 numaralı defterin 329 numaralı sayfasında 156. sırada kayıtlıdır.³ Kısa bir vakıfname olan bu vakfiyede

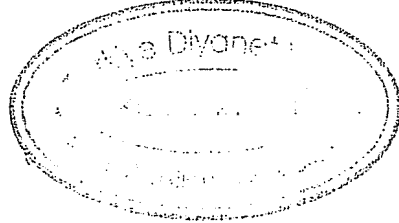
* T.C. Celal Bayar Üniversitesi Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

¹ Ali Haydar Bayat, "Merkez Efendi ve Tıbbi Folklorumuzdaki Yeri", Merkez Efendi Sempozyumu 27-28-29 Haziran 1988, Manisa, s.49.

² Mahmud Cemaleddin el-Hulvî, Lemâzat-ı Hulviyye, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, İstanbul 1993, s.461.

³ Veysi Dörtbudak, Merkez Efendi Vakfiyesi, Manisa Mesir ve Kültür Sempozyumu 19-20 Nisan 2002'de sunulan basılmamış tebliğ.

(Kütüphane)

10 9 MART 2002

Yayın Hazırlayan: Hasan Basri Öcalan, Bursa'da

Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü 3, [Bursa'da

Dünden Bugüne Tasavvuf Kültürü Sempozyumu

(22-24 Ekim 2004 Bursa), Bursa 2004.

ISAM 122470

185-195

— Sünbül Sinan (181462)

GÜL-BABA ADI VERİLEN İKİ AYRI ŞAHSİYET MOLLA MURAD DİVÂN'I ve SÜNBÜL SİNAN

FEVZİYE ABDULLAH TANSEL

Her sâhada olduğu gibi edebiyat tarihi araştırmalarında da herhangibir mes'eleyi, veyâ herhangibir şahsiyetin hayatını aydınlatabilmek, verdiği mah-sûlleri kıymetlendirebilmek için, muayyen kaynaklardaki belli bahislere mü-râcaat, sâdece onun eserlerinin tedkiki kâfi değildir. Bunlar dışındaki, hattâ çok def'a, araştırılan mevzû ile hiçbir alâka ve münâsebeti yok gibi görülen herhangibir eserde en karanlık noktaları aydınlatacak malzemeye rastlamak mümkündür; fakat, araştırmaları kıymetlendiren bu gibi malzemenin, tah-mînî olarak şu veyâ bu eseri gözden geçirmekle bulunabileceğini zannetme-meliyiz. Bunlar ancak, devamlı sûrette mütâlea ve tedkik sonunda elde edile-bilir. Bâzan, yüzlerce sahifelik eserleri gözden geçirip not almağa değer hiçbir şey bulamadığımız olur; bu hususta çekilen zahmet, harcanılan zaman bir bakıma boşa gitmiştir. Yılmadan, aynı tarzda çalışmaya devam ettiğimiz takdirde, bulacağımız yepyeni ve karanlık noktaları aydınlatan, mechulleri çözen, noksanları tamamlayıcı şeyler, hiç dokunulmamış mes'elelere temel teşkil edecek bilgiler, âdetâ yeni araştırmalara da sevk edici bir ışık olur, çektiğimiz zahmetleri unutturur ve boşa gittiğini sandığımız zamanları kat kat telâfi eder.

Edebiyat tarihi araştırmamızda, belli kaynaklar dışındaki ve çok def'a pek kıymetli *Divân*'lardan yazmalar şöyle dursun, basılmış olanlarının bile tedkik edilmediğini, böyle zahmetli bir çalışmaya katlananların yok denilecek kadar az bulunduğunu muhtelif mevzû ve mes'elelerle alâkalı eserler, makâ-leler, ansiklopedi maddeleri açıkca göstermektedir.

Aşağıdaki araştırmamızın ilk kısmında, biri Fâtih, öteki Kânûnî devrinde yaşamış bulunan velîlerden aynı adla anılan ayrı ayrı iki Gül-Baba hakkında ki neşriyattan kısaca bahsettikten sonra, bunların basımından sonra neler yazıldığını, bu şahsiyetlerle alâkası hiç yok gibi görünen eserlerden elde ettiğimiz bâzı notları ilâve ettik. İkinci kısım, XIX. asrın ortalarına doğru hayatta bulunduğunu tesbit ettiğimiz ve Nakşbendî tarikatına mensup şâir-şeyh *Molla Murad Divânî*'nin tedkikine ayrılmıştır; eserde rastladığımız Sünbül Sinan hakkındaki *medhiye* dolayısıyla, Fâtih devri'nin bu ünlü ve şöhreti bugün de hâlâ yaşayan bu şahsiyetine âit neşriyâta, onunla alâkalı bâzı yeni bilgilere yer vermiş bulunuyoruz.

İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.16, s.67, 1968, ANKARA.

Bu makale 67 - 78 sayfaları arasındadır.

Dergi Ansiklopedi kütüphanesinde mevcuttur.

Sünbül Efendinin
SEMA VECD DEVRAN ZİKRULLAH
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

* Tabakat-ı Şernubi	Ahmed Şernubi (KS)
* Cevahirname	Ferideddin-i Attar (KS)
* Hızır (AS)	Niyazi Mısri (KS)
* Sırrı Devran	Eşrefoğlu Rûmi (KS)
* Telvihâti Sübhaniye	Aleâddin-i Köstendiliy (KS)
* Oniki İmam	Ali Toker
* Hakikât-ı Erbâa	Ali Toker
* Fatiha Şehri	Ali Toker

Türkiye Diyanet Vakfı İlahî Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Yavuz ARGIT Bölümü	
Dem.No.	122283
Tas.No.	297-72 S.11/1.5

osmanlıcadan
Çeviren
Müfti YÜKSEL

Hazırlayan Düzenleme ve Zeyl
Ali TOKER

Fulya Yayınları
Telefaks: 0212. 511 62 42

[Yayın yeni ve tarihi yok]

- Sünbül Sinan

- Merkez Efendi

- Halvetiyye

10 EKİM 1993

FETİH'TEN SONRA İSTANBUL'DA İLK HALVETİ
ŞEYHLERİ: ÇELEBİ MUHAMMED CEMALİDDİN,
SÜNBÜL SİNÂN ve MERKEZ EFENDİ

Doç. Dr. TAHSİN YAZICI

Aslında "bir kimse ile yalnız kalmak"¹ mânâsına gelen halvet kelimesi, tasavvufta "boş bir yerde her türlü gaileden uzak olarak ruhun Tanrı'ya ulaşması"² veya Muhyü'd-dîn İbn al-Arabî'nin tarifine göre "Tanrı'dan gayri hiçbir insan ve meleğin bulunmadığı bir yerde, ruhun gizlice Tanrı ile konuşması"³ mânâsına gelir. Daha önceleri muhtelif din ve islâm tarikatlerinde müşahede edilen halvete çekilme âdetini prensip ittihaz eden ve bundan dolayı *H a l v e t î* adını alan bir tarikatın zuhuru hicrî VIII./ milâdî XIV. asırdadır. Bu tarikatın ilk pîri olarak Omer el-Halvetî (ölm. 800h/1397-98)⁴ ve pîr-i sâni olarak da Seyyid Yahyâ al-Şîrvânî (ölm. 869h/1464-65)⁵ tanınır. Başlangıçta İran'da kurulan bu tarikat, Ömer el-Halvetî ve bilhassa Seyyid Yahyâ al-Şîrvânî'nin müridleri vasıtasıyla Anadolu'da büyük bir rağbete mazhar oldu. O, Anadolu'daki bu itibarını hiç şüphe yok ki şerri'ate olan bağlılığına borçludur. Nitekim çok geçmeden kızılbaşlığın zuhuru ile İran'da tutunmak imkânını bulamadığı halde, kısa zamanda ehl-i sünnet akidelerine sıkı sıkıya bağlı bulunan Anadolu ve Mısır hükümdarlarının ülkelerinde geniş bir inkişafa nail oldu. Önceleri aynı şekilde ehl-i sünnet akidelerine bağlı bulunan Şîrvân şâhlar devleti (550-957h/1155-1551) idaresindeki Bâkû'da ikamet eden Seyyid Yahyâ al-Şîrvânî'nin müridi olmak için Anadolu'nun muhtelif semtlerinden gelen kimseler vardı. Bunlar arasında Aydın'dan De-

¹ Kamus tercümesi, İstanbul, 1305, c. IV, s. 946.

² Seyyid Şerif al-Curcânî, Ta'rifât, Bulak 1283, s. 69; Kuşayri, Risâla, Tibâ'at al-Amira, 1287, s. 59.

³ İbn al-Arabî, Istilâhât al-sûfiyyat al-vâridat fi'l-Futûhât al-Makkiya, (Curcânî, Ta'rifât'ı sonunda) Bulak, 1283, s. 8.

⁴ Tercüme-i hali için bk. Celâleddin Mahmûd Hulvî, Lemezât, İstanbul Üniversitesi kütüphanesi. TY 1894, vrk. 128 a v. d.d.: Hoca-zâde Ahmed Hilmi, Ziyaret-i evliyâ, İstanbul 1325, s. 32.

⁵ Tercüme-i hali için bk. Lemezât vrk. 144 a v.d.d.; Taşköprü-zâde, Şaka'ik annu'mânîyya, trc. Mecdî ef., İstanbul İstanbul 1269 h., s. 287 v.d.; Câmî, Nafahat al-Uns, trc. Lâmi'i Çelebi, İstanbul 1289, s. 574 v.d.

Pravadi (Provadia), 176, 365
 Preševo, 302, 326
 Prevezza, 124, 134, 206
 Priština, 199, 211, 225, 301
 Prizren, 51, 173, 174, 175, 210-211, 215, 225, 237, 242, 255, 256, 265, 266, 285-286, 289, 293, 297-298, 299, 300-302, 304, 308, 309, 310, 311, 312, 318, 319, 322, 323, 324, 328, 330, 333, 338, 345, 346, 347, 348, 349, 350-351, 352, 355, 379
 Proche Orient, 10-12, 17, 22, 23
 Progrî, 260
 Prophète (Muhammed), 28, 71, 81, 101, 115, 122, 123
 Prusac, 98, 156, 161, 296

Q

Qait Bey (sultan), 7, 8
 al-Qurashi (*seyh*), 16, 32

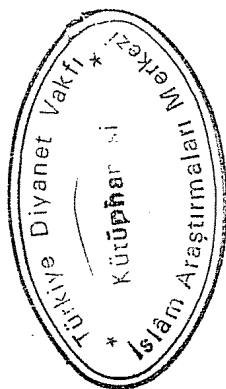
R

Rabija, 234
rabita, 46, 261
 Radoviš, 212, 237, 238, 258, 305
 Rahmaniyya-Khalwatiyya,
 Rahmaniyye (de Abd al-Rahman al-Şarif), 11
 Rahmaniyye, 13-14, 23, 31, 43
 Rahovica, 302
raks, 42
 Ramazan Efendi, 86
 Ramazan Mahî, 19, 31, 110, 178, 225, 228
 Ramazaniyye, ramazani(s), 19, 178, 194, 210, 212, 215, 225, 228, 229, 235, 236, 253-256, 259, 260, 268-269, 304, 309, 354, 355, 359, 364, 379
 Ramica, 234, 269
 Rasuhi Süleyman Efendi, 70
 Rašće, 198
 Raufiyye, 20, 33, 106, 254
 Razgrad, 293
 Resen, 259
 Resmo (Rethymno), 238, 258, 278, 294
 Reşid Paşa, 245
 Revan (campagne de), 146
 Rhodes, 8, 171, 177, 263, 279
 Rhodopes, 279
 Rifa'iyye, rifa'i(s), i, 5, 20, 21, 35, 52, 202, 239, 240, 282, 285, 289, 292, 293, 297, 302, 303, 305, 309, 315, 316, 322, 323, 325-327, 357, 365, 369
 Rogačica, 300, 339, 342
 Rogovo, 302

Roumanic, ii, 53, 209, 270, 273, 274, 282, 290, 291-292, 367, 368, 377
 Roumélic, i, 18
 Rožaj, 188
 Rudo, 295-296
 Rüstem Paşa, 77
 Ruşeniyye, 7, 65

S

Sabit Efendi (*seyh* à Sarajevo), 199
sadaka, 39
 Sa'diyye, sa'di(s), i, 196, 202, 206, 239, 240, 285, 297, 302, 305, 316, 317, 322, 325-327, 365
 Sadrüddin Hiyavi, 6, 18
 Safavidcs, safavide(s), 6, 8, 22, 66, 67, 76-78, 79, 92-93, 113, 196, 363, 371
 Safî (*seyh*), 77
 Sa'id (*seyh* de Berat), 197
 Sakmar, 131, 134
 Sâlahiyye, Sâlihiyye, 73, 156, 264
 Salih Ağa Hacı Muhammed Ağa zadc, 203-204, 223
 Salih Baba (*seyh* à Skoplje), 215
 Salonique, 74, 171, 173, 177, 201, 235, 254, 258, 265, 266, 267, 268, 330, 365
 as-Samman, 9, 12, 16, 17, 27, 28, 29, 31
 Sammaniyye, 11, 12, 16, 20, 23, 26, 27, 28-29, 31, 32, 43
 Samokov, 73, 157, 166, 201, 254
 Sandjak (de Novi Pazar), 290, 292-293, 326
 saoudienne (dynastic), 13
 Sarajevo, 97-98, 103, 118, 119, 128, 132, 145, 146, 148, 155, 159, 161, 162-163, 166, 183, 186, 188, 198, 199, 200, 240, 262, 268-269, 276, 289, 296, 314, 316, 318
 Saranda, 285
 Sarhoş Bali Efendi, 84, 86
 Sarı Saltuk (*tekke* de), 97
 Saurci Mehmed Paşa, 120, 125
 as-Savi, 9, 11, 12, 191
 Saviyye, 10, 11, 23
 Seçan/Seczeni (campagne de), 135
 Selahiyye, 20
 Selaniki, 57
 Selim Ier (sultan), 7, 66-67, 79, 106-107, 110, 154, 370, 371
 Selim II (sultan), 74, 84, 106, 108, 155
 Selim III (sultan), 106
sema, 42
 Sénégal, 15
 Serbie, serbe(s), 53, 58, 61, 70, 186,

209, 220, 228, 249, 255, 265, 273, 276-277, 279, 281, 290, 292, 315, 326, 331, 342, 371
 Serecz, 69, 144, 159, 161, 165, 166, 173, 179, 235, 238, 253, 254-255, 256, 258, 267, 269, 365
serhad, 93, 102, 111, 112, 115, 118, 119, 120, 121, 127-141, 146, 147, 148, 151, 158, 164, 166, 170, 171-172, 173-174, 175, 177, 187, 192, 243, 276, 363, 364, 375
 Sertarikzadc Muhammed Emin, 30, 245, 257
 Severin, 295-296, 314, 331
seyrû süluk, 43
 Sezaiyye, 59, 235, 259, 263, 264, 268, 287
 Sha'rânî, 47, 373
 Shengëri, 260
 Shkodra, 173, 174, 210, 216, 232, 255, 266, 297, 298
 Sidirokastro (Dcmir Hisar), 266
 Sigetvar, campagne de Sigetvar, 73, 84, 93, 102, 115, 123, 125-126, 130, 134, 135, 147, 151, 160, 169, 174
 Sikirić (Š), 49, 50, 60
 Silahdar Mustafa Paşa, 155
 Silistre, 58, 146, 176, 193, 365
 Sinan Efendi (*halife* de Merkez Efendi), 165
 Sinan Efendi (*seyh* à Trikala), 103
 Sinan Erdebili (*tekke* de), 166
 Sinan Paşa, 113, 116
 Sinan Ümmi, 177
 Sinaniyye, sinani(s), Ümmi Sinanis, i, 9, 19, 20, 46, 52, 85-86, 104, 107-108, 135, 147, 148, 151-152, 164, 172-174, 175, 177, 235, 240, 242, 265-266, 279, 301, 302, 303, 304, 305, 309, 310, 323, 326-327, 328, 338, 354, 355, 366
 Sinancddin Yusuf Paşa, 154
 Sirozi Katibzade, 159
 Sivas, 118, 169
 Sivasiyye, sivasi(s), 19, 20, 30, 46, 55, 91, 100, 104, 120, 157-158, 164, 165, 167, 169-170, 177, 191, 192, 238, 242, 268-269, 366
 Sivasizade Abdülbaki, 101, 269
 Skoplje, 49, 61, 147, 148, 151-152, 153, 157, 165, 172-174, 175, 183, 198, 211, 215, 216, 227, 235, 242, 248, 255, 258, 264, 265, 266, 279, 303, 304, 305, 309, 316, 322, 323, 324, 332, 346, 348, 352
 Slaves, slave(s), 207, 209, 226, 227,

288, 293, 300, 320-322, 343
 Slavonic, 97, 147, 174
 Sofia, 70, 72-75, 82, 85, 94, 95, 119, 133, 147, 156, 159, 160, 167-168, 179, 235, 254, 256, 262, 268, 277-278, 371
 Sofyalı Bali Efendi, 47, 57, 70-81, 82, 83, 84, 85, 93, 94, 102, 105, 106, 119, 121, 123, 133, 134, 144, 145, 149, 151, 155, 156, 159, 160, 164, 166-168, 169, 235, 268-269, 277, 293, 350, 371, 376
 Sofyalı Kadizade Mehmed, 100
 Sokollu Mehmed Paşa, 84, 94, 102, 110, 115, 132, 168
 Sokollu Mehmed Paşa (*tekke* de), 84-85, 94, 95-96, 116, 118, 155, 163, 168, 220, 268
 Sokollu Mustafa Paşa, 94, 132-133, 149
 Soliman el-Kebir (Sid), 13
 Songular (Sulitsa), 293-294
 Sopot, 266
 Soudan, 12, 16-17, 22, 23, 26, 29, 32
 Sremska Mitrovica, 56, 127-128, 130, 132, 134, 136, 139, 151, 159, 166, 235
 Struga, 59, 194, 211, 215, 216-217, 225, 242, 259-260, 304, 305, 308, 311, 312, 317, 322, 324, 328, 329, 331, 333, 340, 345, 346, 347, 348, 352, 354, 355
 Strumica, 70, 73, 262, 269, 279, 303
 Süleyman Ier (sultan), 66, 67, 72, 73, 75, 77, 78, 84, 106, 107, 115, 119, 121, 123, 125, 130, 150, 160, 172, 178, 370
 Süleyman II (sultan), 106
 Süleyman (*seyh* à Veles), 194
 Sumatra, 17, 18
 Sümbül Sinan, 16, 19, 29, 66, 100, 104, 107, 110, 120, 128, 144, 152, 157, 164-165, 166, 167
 Sümbüliyye, sünbülü(s), 16, 19, 20, 29, 46, 55, 65, 74, 91, 100, 104, 106, 107, 110, 120, 124, 128, 145, 153, 154, 158, 159, 164-166, 167, 169, 191, 206, 220, 235, 238, 242, 245, 246, 260, 264, 267, 268, 269, 298, 366
 Surroj, 231
 Syrie, 9-10, 12, 95
 Szeged, 151
 Szekesfehervar, 140, 174

Ş, Š

Şabac, 151, 174

Bir ara Acem kızı Gülizar'ı sevdi. 1912'da Erzurum'a döndü. I. Dünya Savaşı sırasında hastalandı. Samikale köyünde öldü. Geleneğin güçlü bir temsilcisi olan Sümmânî her yıl mezarı başında anılmakta, 1972'denberi Sümmânî Şenlikleri düzenlenmektedir.

Kay.: Haşim Nezihî Okay, *Sümmânî Hayatı ve Şiirleri*, 1963; Nesip Yağmürdereî, *Sümmânî Hayatı ve Şiirleri*, 1939; Mehmet Kardeş, *Meşhur Saz Şairi Aşık Sümmânî Hayatı ve Şiirleri*, 1963; Murat Uraz, *Aşık Sümmânî ile Gülperi*, 1937; M. Uraz, *Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, s. 99-115. Fuat Köprülü, *Türk Saz Şairleri*, Ankara 1964, s. 620-626; Pertev Naili Boratov-Halil Vedat Fıratlı, *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*, Ank. 1943, s. 186-188; Mehmet Kardeş, *Sümmânî Bibliyografyası*, 1982; *TBEA 2/453; TDEA 8/76-77; THŞA*, s. 84-87; Vasfi Mahir Kocatürk, *Saz Şiiri Antolojisi*, Ank. 1963, s. 455; *FYA s.859-860.* ♦♦F. A.TURAN

SÜNBUİL Sinan (1451-1529): Mutasavvıf şair ve Sünbülüye tarikatının kurucusu. Merzifon'un Borlu kasabasında doğdu. Asıl adı Yusuf'tur. Babasının adı Ali, dedesinin adı Kaya Beydir. Lakabı Zeynüddin' olduğu halde Sünbül Sinan adıyla tanındı. İlk tahsilini ihtimal Borlu veya Uluborlu'da yaptı. Medrese tahsili için İstanbul'a gitti. Devrin tanınmış âlimlerinden Efdalzâdenin talebesi oldu. Medresedeki eğitimi sırasında tasavvufun aleyhinde olduğu hâlde, bir tesadüfle, devrin meşhur Halvetî şeyhlerinden olup, daha çok Çelebi Halife diye tanınan ve Koca Mustafa Paşa camiinde irşat faaliyetinde bulunan Muhammed Cemaleddin Aksarayî ile tanıştı ve ona intisap etti. Sünbül Sinan, Çelebi Halife'nin yanında dört yıllık seyr ü sulûk ve şeyhine hizmetten sonra halifelik icazetini aldı ve şeyhinin de arzusu üzerine 1493-1494 yılları arasında Mısır'a gitti. Orada üç sene kadar vazife yaptı. Çelebi Halife hacca gitmeye niyetlenip Sünbül Sinan'la Mekke'de buluşmak istedi. Ancak Çelebi Halife hac yolunda Şam'da vefat edince Sünbül Sinan şeyhinin vasiyeti üzerine, ölümünden sonra, 1497'de İstanbul'a gelerek, kızı Safiye Molla ile evlendi ve onun Koca Mustafa Paşa camiinde bulunan makamına oturdu. 33 yıl post-nişinlik yaptı. Bir taraftan müridlerini irşad

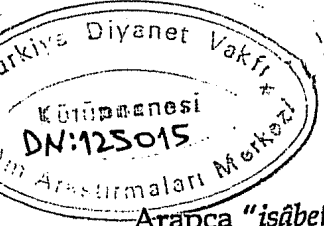
ederken, bir taraftan da Ayasofya ve Fatih camilerinde vaazlar verirdi, *Kur'ân* tefsirinde bulundu. İstanbul'da vefat etti, Koca Mustafa Camii yanındaki tekkesinde hâlen ziyaret yeri olan türbesine gömüldü, Ölümüne *Feyz-i İlahî* ve *Üstâd-ı aşk* tamlamaları tarih düşürüldü. Yerine halifesi Merkez Efendi geçti. Sünbül Sinan âlim, erdemli, medeni cesaret sahibi bir insandı. Halvetiye tarikatının Cemâliye kolunun bir kolu olan Sünbülüye tarikatını kurdu. Sünbül Sinan efendi velûd bir müellif değildi. Eserlerinden Arapça'ya iyi bildiği tefsir, hadis ve tasavvuf ilimlerine vakıf biri olduğu anlaşılmaktadır. Arasıra şiir de yazan Sünbül Sinan'ın bir kısmı ilâhî tarzında bestelenmiş şiirleri Millet K AEME 463/3 ve SK Esad Ef. 2709 numaralı mecmualar içindedir. **Eserleri:** *Risaletü'l-Etvâr*, *Risaletü't-Tahkikiye* (Arapça olup yazmaları, MK Yz. 3316, 4784/1 numarada kayıtlıdır), *Risale-i Sünbül der-hakk-ı Zikr ü Devran* (bu eser *Risaletü't-Tahkikiye*'nin bir kısmının kısaltılarak Türkçe'ye çevirisidir, yazması TDK K Yz A 527' dedir).

Kay.: HŞ s.371; OM 1/78; *Sefinetü'l-Evliya* 3/232. TA 30/135; *TDEA 8/76; TN 1/454*(1895); *VSMR v.16* ♦♦N. ÜNVER

SÜNBUİLLÜK, Ahmed Esad Sezai (1874-?): Yazar. Kastamonu'da doğdu. İstanbul İdadisi ve Mülkiye Mektebinden mezun oldu. Dahiliye Nezareti Muhasebe Kaleminde memuriyete başladı(1894). Çeşitli yerlerde kaymakamlık yaptıktan sonra İstanbul'daki bazı okullarda öğretmen olarak çalıştı (1921) ve emekliye ayrıldı. 1946-1952 yılları arasında *Hakka Doğru* gazetesinin başyazarlığını yaptı. **Eserleri/Hikâye:** *Zincirli Adalet* (İst. 1943). **İnceleme-Araştırma:** *Destan ve Divanlar* (İst. 1940), *Eshab-ı Kehf ve Külkarneyn Hikayesi* (İst. 1943), *Şairler Suresi* (İst. 1943), *Ebu Eyyub-el-Ensari Tarihi* (İst. 1943), *Tevfik Fikret'in "İman İhtiyacı" Şiirinin Şerhi* (İst. 1946), *Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim Ünvanlı Manzumesinin Şerhi* (İst. 1947). **Diğer:** *Mızraklı Dinî Kız ve Kadın*

TASAVVUFÎ BİR ESER: MENÂKIB-I SÜNBÛL EFENDİ YA DA SÜNBÛLİYYE

Gencay ZAVOTÇU*

MAKALE YAYINLANMIŞTIR
SÖZLÜK ÇEVİREME VE ÇEVİRİ
18 Ocak 2010

Arapça "isâbet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak yahut haber vermek" (Ocak, 1997; 28) anlamındaki nekabe kökünden türemiş bir isim olan menkabe, sözlükte "Çoğu tanınmış ve tarihe geçmiş kimselerin ahvâline (durumuna) ait fıkralar, hikâyeler" (Devellioğlu, 2004; s. 615); "Tanınmış ve büyük şahsiyetlerin adı etrafında oluşan büyüklü ve görkemli hikâye" (Parlatır, 2006; s. 1056); "öğünülecek iş ve davranış" (Ocak, 1997; 28) anlamlarına gelen bir kelimedir. Menkabenin çoğulu menâkib ise, "Tabiatüstü niteliklere sahip ermiş kişilerin hayatlarıyla ilgili sahnelerin anlatıldığı hikâyelerdir." (Ocak, 1997; 28)

Menâkib kelimesinin ilk kullanımına Hicret'in 3. asrında yazılan hadis kitaplarında rastlanır. Kelimenin bu kitaplarda bir kişi ya da şehir hakkında anlatılan hikâyeler yerine kullanıldığı anlaşılır: "III. (IX.) yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerine dair hadisleri ihtiva eden bölümlerin adı olarak (Kitâbü'l-Menâkib) kullanılmaya başlanmıştır. Menâkib kelimesinin ayrıca halifeler (İbnü'l-Cezerî, Esne'l-metâlib fî menâkibi Seyyidînâ 'Alî b. Ebî Tâlib), bir kabile veya soy (İbn Şehrâşûb, Menâkibü 'Alî Ebî Tâlib), mezhep imamı (Menâkibü'l-İmâmî'l-A'zam) hakkında yazılan eserlerle kutsal şehirleri tasvir eden metinlerin (Menâkib-ı Mekke-i Mükerrreme, Menâkib-ı Kudüs-i Şerîf) adında hadis kitaplarındaki gibi "fazilet manasında geçtiği görülmektedir." (Şahin, 2004; s. 112) Kelimenin velî, sûfî ve şeyhlerin (eren, ermiş) efsânevî hayat hikâyeleri için kullanılması ise muhtemelen tasavvuf cereyanının doğuş çağlarına tekâbül etmektedir. Menkabe ve menâkib konulu yazı ve eserlerdeki genel kanı da bu doğrultudadır: "Tasavvufun III. (IX.) yüzyıldan sonra İslâm dünyasında yaygınlık kazanmasıyla birlikte menkabe kelimesi sûfilerin hikmetli sözlerini ve örnek alınacak faziletli davranışlarını ifade etmek için kullanılmaya başlanmış, bu alanda III. (IX.) yüzyılda kaleme alınan Tabakatü's-sûfiyye (Sülemî), Keşfü'l-mahcûb (Hücvârî), er-Risâle (Kuşeyrî) gibi tasavvufî eserlerde, Bâyezîd-i Bistâmî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Hafs el-Haddâd gibi sûfilerin hikmetli sözlerine ve faziletli davranışlarına yer verilmiştir. Ayrıca, Târîhu Bağdâd, Târîhu Buhârâ gibi bölge ve şehir tarihlerinde buralarda yetişen sûfiler hakkında bilgi verirken onların menkabelerine temas edilmiştir." (Şahin, 2004; s. 112)

Araştırmacı Ahmet Yaşar Ocak'ın tasnifine göre menâkîpnâmeler içerik ve özelliklerine göre iki ana kola ayrılırlar. Tarihi gerçeklere dayanan menkabeler ve hayâlî menkabeler olarak adlandırılan bu iki guruptan ilki yaşanmış tarihî olayları esas alır. İkinci grupta yer alan hayâlî menkabeler ise yaşanmış olaylara istinat etmemekle birlikte toplumun değerler sistemi ile yakın ilişki içerisinde olup 1) Toplumun içtimai değerler sisteminden kaynaklanan, 2) Ahlakî bir teolojiye dayanan ve 3) Propaganda maksadı güdenler olmak üzere üç alt guruba ayrılırlar (Ocak; 1997, 34-36). Yazımıza konu olan Menâkib-ı Sünbûliyye, bu tasnif içerisinde ağırlıklı olarak birinci guruba, yaşanmış tarihî olayları esas alan guruba dahil edilebilir.

Menâkîpnâmelerde asıl amaç, esere konu olan velî ya da velilerin tanıtılıp yüceltilmesidir. Bunun yanı sıra, tanıtılan velî ya da velilerin müridlerine yetişme aşamasında yol göstermek, manevî telkin ve destek sağlamak, menkabesi aktarılan velî vasıtasıyla tarîkatın tanıtım, ya-

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

- Bemerkandi, Muhammad b. Esref
- Ulug Bey 56
- Musannifatu - 57 -
- Isfahani Isamiddin 58-59
- Bihisti Ramazan ef. 59
- Scribali Sana 59
- Fybiyade Mustafa 59
- Zekariyya el-Endaw: 60
- Dekusuki Muh b. Ahn 60

آداب البحث

لمحمد بن أشرف الحسيني السمرقندي الحكيم صاحب الصحائف والقسطاس المتوفى سنة ٦٠٠هـ .

قال في كشف الظنون ١: ٣٩ وهي أشهر كتب الفن ألفها لنجم الدين عبد الرحمن ، وجعلها ثلاثة فصول الأول في التعريفات والثاني في ترتيب البحث والثالث في المسائل التي اخترعها . وأوله : المنة لوأهب العقل الخ . . .

خ المكتبة الأزهرية ضمن مجموعة برقم ٤٨٧٧٨ ونسخ أخرى طبع بمطبعة السعادة بمصر سنة ١٣٥٣ .

قلت : قد يختلط اسم هذا الكتاب مع الرسالة السمرقندية في الاستعارات لأبي الليث السمرقندي ونحن هنا سنحاول الفصل بينهما بقدر الطاقة والإمكان .

عبدالله محمد الحبشي، جامع الشروح والحواشي، (معجم الشامل لأسماء الكتب المشروخة في التراث الإسلامي و بيان شروحه)، الجزء الأول، 1425/2004، أبو ظبي، ص. 60 - 65 ISAM 130564.

آداب

٥٩

آداب

الكواكب السائرة ٢: ١٣٧، كحالة ٣: (١٩٣) .

● حاشية على شرح الشرواني على آداب السمرقندي .

خليل بن حسن التيراوي المعروف بقرة خليل المتوفى سنة ١١١٣هـ (الأعلام ٢: ٣١٧) .

● حاشية خليل على شرح كمال الدين مسعود على آداب البحث للسمرقندي خ سنة ١٠٨٩ ضمن مجموعة المكتبة الأزهرية برقم ١٢٥٩٩ .

مصطفى بن يوسف بن مراد المستاري اليوسني الخفي المولود سنة ١٠٦١ والمتوفى سنة ١١١٩ (سلك الدرر ٢: ٢١٨) وهدية العارفين ٢: ٤٤٣) .

● حاشية على شرح آداب البحث لمسعود الشرواني .

عبد الرحيم بن أحمد الشرواني المتوفى سنة ١١٣٤ (كشف الظنون: ٣٩، كحالة ٥: ٢٠٢) .

● حاشية على شرح مسعود الشرواني على السمرقندية .

أبو المكارم نجم الدين محمد بن سالم بن أحمد المصري الخلوئي المعروف بالخفي المتوفى سنة ١١٨١هـ (سيأتي ذكره) .

● حاشية على شرح مسعود الشرواني (هدية العارفين ٢: ٣٣٧) .

بدر الدين حسن بن حسين بن أحمد الطولوني المتوفى سنة ٩٠٩ (الضوء اللامع ٣: ٩٨،

الذهب ٨: ٢٩١، كحالة ١: ١٠١، وسيأتي ذكره مراراً) .

● حاشية على حاشية الكاشي

خ الموصل ٢٤٦ (بروكلمان ٥: ١٣١) .

رمضان بهشتي الرومي المتوفى سنة ٩٧٩ (كشف الظنون: ٤٠، وشذرات الذهب: ٨: ٣٨٧، كحالة ٤: ١٧١) .

● تعليقة على حاشية عماد الدين الكاشي خ برلين ٥٢٨٢ (بروكلمان ٥: ١٣٠) .

شجاع الدين إلياس الرومي المعروف بخضمة شجاع المتوفى سنة ٩٧٩ (كشف الظنون: ٤٠) .

● تعليقة على حاشية عماد الدين يحيى الكاشي .

خ مانتشر ١٣٩٠، وبرلين ٥٢٨١، وجوتا ٣٨٠٩، وجاريت ٢١٣٩، وقوله ٢٩٦: ٢ (بروكلمان ٥: ١٣٠) .

سنان الدين يوسف الرومي المعروف بشاعر سنان المتوفى سنة ٩٨٩ (هدية العارفين ٢: ٥١٤، كحالة ١٣: ٣٤٥) .

● حاشية على شرح المسعود الشرواني (كشف الظنون: ٤٠)

خ باريس ٢٣٥١ (بروكلمان ٥: ١٣٢) .

● حاشية شاعر زاده على شرح مسعود الشرواني أولها : حمداً لمن من فضله على من يشاء الخ ضمن مجموعة المكتبة الأزهرية برقم ٤٨٧٨١ .

أمير حسن الرومي (كشف الظنون: ٤٠،

آداب

٥٨

آداب

محمد بن إدريس النخجواني المتوفى نحو سنة ٩٥٠ (بروكلمان ٥: ١٣٠) .

● حاشية على شرح مسعود الشرواني على آداب السمرقندي خ برلين .

عماد الدين يحيى بن أحمد الكاشي (القرن العاشر) (ذريعة ٦: ١٠٩، الأعلام ٨: ١٣٥، وفيه وفاته بعد سنة ٧٤٥ فيحقق) .

● حاشية على السمرقندي لكمال الدين مسعود الشرواني

خ المكتبة المركزية بجدة برقم ٥٣٣ وأخرى بدار الكتب الظاهرية برقم ١٣٥٢١ عام وثالثة بالمكتبة الأزهرية برقم ١٢٥٩٩ ورابعة بجامعة الرياض خ سنة ١٠٧٧ برقم ٢٨٠١ وثلاث نسخ بمكتبة مركز الملك فيصل برقم ١ و٢ و٣ وغيرها .

قلت : وهذه الحاشية من الحواشي المشهورة عند العلماء وقد تليقت بالقبول والعديد من التقارير والتعليق عليها .

منها : شاه حسين العجمي المتوفى سنة ٩٢٠ .

● حاشية شاه حسين على حاشية الكاشي على شرح الشرواني خ سنة ١٠٨٣ ضمن مجموعة بدار الكتب الظاهرية برقم ١٣٥٢١ عام وأخرى ببلدية الإسكندرية خ سنة ١١١٣ برقم ٤٤٩٠ ج .

عصام الدين إبراهيم بن محمد عرب شاه الإسفراييني المتوفى سنة ٩٤٤هـ (شذرات

برلين برقم ٥٢٧٧٧ / ٨، خامسة مانستر ٣٨٩ د (بروكلمان ٥: ١٣٠) .

محمد بن أسعد الصديقي الذواني المتوفى سنة ٩٠٨ (كشف الظنون: ٣٩) وسيأتي ذكره .

● حاشية على شرح الشرواني خ ميونيخ ٦٦٤، جاريت ٢١٣٩، قوله ٢٩٧١٢، مانتشر ٦٣٩٠، (بروكلمان ٥: ١٣١) .

عبد الرحيم الجبلي المتوفى سنة ٩٣٣هـ .

● حاشية على شرح آداب البحث للسمرقندي مسعود الشرواني

أوله : الحمد لله الذي لا حد لأحد أن يورد في كلامه بالمناظرة في المناقضة الخ فرغ من كتابتها سنة ٩٣٣هـ خ في ١٨ ورقة ضمن مجموعة المكتبة القادرية ببغداد برقم ٨٥٠ .

لطف الدين شجاع الدين إلياس بن عيسى الأحمصاري الرومي الخفي المتوفى سنة ٩٤٠ (هدية العارفين ١: ٨٤٠، كحالة ٢: ٣١٥) .

● تعليقة على شرح آداب البحث لمسعود الشرواني .

قاسم الأزيقي المعروف باشق قاسم المتوفى سنة ٩٤٥هـ (كحالة ٨: ٩٥) .

● تعليقات على شرح السمرقندية (يحقق إذا كان على شرح آداب

السمرقندي للشرواني . . خ في ست ورقات بالمكتبة الظاهرية برقم ٤٦٦٤ .

عبدالله محمد الحبشي، جامع الشروح والحواشي، (معجم الشامل لأسماء الكتب المشروخة في التراث الإسلامي و بيان شروحه)، الجزء الأول، 1425/2004، أبو ظبي، ص. 60 - 65 ISAM 130564.

عبدالله محمد الحبشي، جامع الشروح والحواشي، (معجم الشامل لأسماء الكتب المشروخة في التراث الإسلامي و بيان شروحه)، الجزء الأول، 1425/2004، أبو ظبي، ص. 60 - 65 ISAM 130564.

27 Nisan 2014

1176

Sünbül Sinan
181462

BAYRAM, Fatih. Dream and truth: Yusuf Sinan's *Tezkire-i Halvetiyye*. *Bulgarian Historical Review. Revue Bulgare d'Histoire*, 38 i-ii (2010) pp.136-150. [Activities of the Halveti Sufis in the Islamic world during the late 15th and 16th centuries, based on this 16th-century source.]

ÖDE YAYIMLANDIKTAN
GELEN DOKÜMAN